

KIRILGAN, GİZLİ VE SİHİRLİ: DAGEROTİP PORTRERLER

Delicate, Hidden And Magical: Daguerreotype Portraits

Arş. Gör. Dr. Burcu BÖCEKLER

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: 0000-0001-8799-2978

ÖZET

Dagerotip (Daguerreotype/ Daguerreotypy), 1839 yılında Louis-Jacques-Mandé Daguerre (1787-1851) tarafından Paris'te keşfedilmiştir. Paris Bilimler Akademisi'nde 19 Ağustos 1839'da François Arago (1786-1853) tarafından dünyaya duyurulmuştur. Bu yeni icat Paris'te ve tüm dünyada heyecan ile karşılanmıştır. Dagerotipi elde etme süreci uzun ve zahmetlidir. Dagerotip birkaç aşamadan oluşan kimyasal süreç ile elde edilir. İlk olarak, gümüş kaplı bakır plaka iyot buharına tabi tutulur. Işığa duyarlı hale getirilen bu plaka karanlık kutu içine yerleştirilir ve güneşte pozlanır. Pozlama süreleri günün saatine, mevsime göre değişir. Sonuçta ulaşılan görüntü ise keskin, detaylı ve parlaktır. Bu keskin ve detaylı görünümünün yanında dagerotip tektir, kırılğandır ve siyah beyazdır. Bunlar dagerotipin eksik olarak görülen özellikleri olmuştur. Bu eksiklikleri düzeltmek ve iyileştirmek için 1839 ve 1841 yılları arasında optik ve kimyasal çalışmalar yapılmıştır. Dagerotipin ilk kullanıldığı alan mimaridir. Bu kullanım alanını arkeoloji, topografi, fizyoloji, antropoloji, tıp ve astronomi izlemiştir. Ancak en çok üretim portre türünde gerçekleşmiştir. Gerek kişisel, gerekse bilimsel amaç ile birçok portre çekilmiştir. Portreye olan ilgi sonucunda dünyanın her yerinde birçok dagerotip stüdyosu açılmıştır. Bu çalışmada öncelikle dagerotipin ortaya çıkış öyküsü ve dagerotipin teknik özellikleri anlatılmıştır. Ardından kişisel amaç ile çekirilmiş portre örneklerine ve kullanımlarına dair örnekler sunulmuştur. Bu bölümün ardından dagerotip üzerine yapılan renklendirme işlemleri ve dagerotipin bir takı olarak kullanılması anlatılmıştır. Çalışmada son olarak fotoğraf tarihçilerinin ve fotoğraf kuramcılarının dagerotipin özellikleri ile ilgili olan görüşlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dagerotip, Portre, minyatür Portre.

ABSTRACT

Daguerreotype, is discovered in Paris by Louis-Jacques-Mandé Daguerre (1787-1851) in 1839. It is announced to the world by Arago on 19 August 1839 at the Paris Academie des Sciences. This new invention has been met with excitement in Paris and all over the world. Daguerreotype is a long and difficult process. It needs long chemical process. Firstly, a piece of silver-coated copper plate is exposing to iodine vapour. After then, sensitized plate is place in a camera obscura and it is exposing to the sun. Exposure times varied according to the time of day, the season of the year. After exposure, this silver plate is placed over hot mercury until an image appeared. Finally, the plate is fixing with common salt or solution of sodium thiosulfate. Final image is sharp, detailed and bright. On the other hand, daguerreotype is unique, fragile and black and white. These features are seen deficient. Optical and chemical studies are carried out between 1839 and 1841 to improve and correct to these deficiencies. Daguerreotype is firstly used in architecture. It is followed by archaeology, topography, physiology, anthropology, medicine and astronomy. However, maximum production is took place in portrait. Many portraits are taken with personal and scientific purposes. As a result of the interest to the portrait, a lot of daguerreotype studios have been opened all over the world. In this work, firstly, emergence story and technical features of daguerreotype are explained. Next to this, example of portraits which are taken for personal purposes, are presented. After this section, over painting processes on daguerreotype and use of daguerreotype as jewelry are explained. Finally, the thoughts of the photography historians and theorists related features of daguerreotype are presented.

Key Words: Daguerreotype, portrait, portrait miniature.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada 1839 yılında Fransa'da Louis-Jacques-Mandé Daguerre (1787-1851) tarafından keşfedilen (Daguerreotype/ Daguerreotypy) tekniğinin ortaya çıkışı, gelişimi ve portre alanındaki kullanımları incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, dagerotipin bir görüntü üretim yöntemi olmasının yanı sıra onun özelliklerini ve ona bir nesne olarak atfedilen anlamları incelemektir. Çalışmanın portre bağlamında ele alınmasının sebebi ise en çok üretimin bu alanda olması ve en duygusal ve içsel işleve bu türün sahip olmasıdır. *Dagerotipin Ortaya Çıkışı* adlı ikinci bölümde öncelikle dagerotipin ortaya çıkışına kadar olan süreç anlatılmıştır. Daguerre'i icada götüren süreç Niepce ile mektuplaşması ile başlamıştır. Daguerre, metninde hem bu süreci hem de keşfettiği tekniğin özelliklerini açık bir şekilde anlatmıştır. Bu bölümde bu metnin tercümesine yer verilmiştir. Bu metin, icadın genel prensiplerini anlamak için önemlidir. Bu bilgilerin ardından Dagerotip'in 19 Ağustos 1839 yılında dünyaya François Arago (1786-1853) tarafından duyurulması ve ardındaki süreçten kısaca bahsedilmiştir. Gümüş kaplı bakır plaka üzerine oluşturulan

dagerotipin birkaç aşamadan oluşan zorlu ve uzun bir hazırlık süreci bulunmaktadır. *Dagerotip Yapımı* adlı üçüncü bölümde dagerotip plakanın bu uzun hazırlık süreci anlatılmıştır. *Dagerotipin Pratik Olmayan Özellikleri* adlı dördüncü bölümde bu tekniğin yetersiz görülen özellikleri açıklanmıştır. Bu bölümün ardından *Dagerotip Kameraların Özellikleri* adlı beşinci bölümde dagerotip elde etmeye yarayan karanlık kutunun teknik özellikleri ve kullanılan plaka boyutları açıklanmıştır. *Dagerotipin Teknik Gelişimi* adlı altıncı bölümde pozlama süreleri ve mercek sistemi ile ilgili olan teknik gelişmeler anlatılmıştır. Her icat gibi dagerotip keşfedildiği zaman mükemmel bir tasarım değildi ve bazı eksiklikleri bulunmaktaydı. Bu eksiklikler, 1841 yılına kadar giderilmiştir. *Dagerotip ve Portre* başlıklı bölüm ise dört alt başlıktan oluşmaktadır. Portre, dagerotipte en çok üretim yapılan tür olmuştur. *İlk Dagerotip Portreler* adı verilen ilk alt başlıkta 1839-1841 yılı arasında çekilen ilk portre örnekleri anlatılmaktadır. Dagerotip Stüdyoları adı verilen ikinci alt başlıkta dagerotip stüdyolarının çalışma sistemleri, kullanılan dekorlar, poz verme işlemi, stüdyoların mekân olarak karakteristik özellikleri, sayıları ve dagerotip fiyatları bakımından detaylı bir şekilde anlatılmıştır. *Dagerotiplerde Üzerine Resmetme ve Renklendirme* alt başlığında dagerotiplere yapılan renk rötuşları anlatılmaktadır. Dagerotipin renginin olmaması bu müdahaleleri zorunlu kılmıştır. *Bir Mücevher Olarak Dagerotip Portre* alt başlığında ise dagerotipin farklı bir kullanım alanı olan takı olma özelliği anlatılmıştır. *Dagerotip: Gizli-Kırılgan ve Çift Karakterli* adlı sekizinci bölümde ise dagerotipin doğası, tekniği ve bir fiziksel fotografik materyal olarak özünü anlamaya yönelik yapılan yorumlara yer verilmiştir.

2. DAGEROTİP'İN ORTAYA ÇIKIŞI

Dagerotip (Daguerreotype/ Daguerreotypy), 19. yüzyılın çok yönlü kişiliklerinden olan Louis-Jacques-Mandé Daguerre (1787-1851) tarafından keşfedilmiştir. Daguerre'in bu keşfi yapana kadar olan hayatı çok yönlü, sanat dolu ve ilginçtir. Onun sanat hayatı erken yaşta Paris Operası'nın resim stüdyosunda resim ve perspektif dersleri alarak başlamıştır. Sonraki yıllarda olan ilgi alanları ise onu tüm dünyanın büyük bir heyecan ile adeta insanlığın *aya ayak bastığı günkü kadar büyük bir heyecan ve coşku ile karşıladığı* (Marbot, 1987: 20) bir keşfi yapmasına zemin hazırlamıştır. Daguerre'i dagerotip keşfi öncesinde Paris ve Londra'da üne kavuşturan ilk icadı Diorama'dır (Brown, 2001: 111). Diorama'da¹ göstermek için kendi tasarladığı *karanlık kutu (camera obscura)* içinde yaptığı resimler ve ışık üzerine yaptığı çalışmalar onu adeta dagerotipin keşfini yapmaya sürüklemiştir. Daguerre, dünyanın görünümünü fizik ve kimyasal süreç ile kalıcı hale getirmek için çok büyük bir istek duymuştur. 1837 yılında bu amacına ulaşan Daguerre'in bu başarısının uzun bir öyküsü vardır. Bu süreç, *dagerotipin prohistoryası/tarihöncesi* olarak adlandırabileceğimiz bir dönemdir ve bu dönemin ilk aktörü Fransız Joseph Nicéphore Niépce, (1765-1833)'dir. Dünyadaki ilk kalıcı fotografik görüntüyü elde eden Niepce, bakır kalay karışımı bir plaka üzerine sekiz saatlik bir pozlama sonucu evinin penceresinden bir görüntü elde etmiştir. O bu icadına *Helyografi (güneş yazısı)* adını vermiştir (Newhall, 1982: 15). Niepce'in çalışmalarından haberdar olan Daguerre, Niepce ile Ocak 1826 yılında mektuplaşmaya başlamış, ikili bilgi ve deneyimlerini bu mektuplarda paylaşmış, bu yazışmalardan dört yıl sonra Daguerre ve Niepce ortak olmuştur. Daguerre 1828 yılında Niepce'e yazdığı mektupta Niepce'in görüntülerini çok merak ettiğini ve bunları *görme isteğiyle yanıp tutuştuğunu (burning with desire)* belirtir. Onun bu cümlesi günümüzün en önemli fotoğraf kuramcılarının Georffrey Batchen'in *Burning With Desire* kitabına ismini vermiştir (Batchen, 1999). Daguerre, bu çalışma arzusu ile anlaşma imzaladığı Niepce'ten çeşitli kimyasalları öğrenmiş ve bu kimyasallar ile çalışmaya başlayarak sürece kendinden de bir şeyler katmaya başlamıştır. Daguerre'in Niepce'ten öğrendiği şey, gümüş kaplı bakır plaka ve görüntüyü güçlendiren iyottur. Daguerre, 1831 yılında onu sona yaklaştıracak bir keşif yapmıştır. Bu da *gümüş iyodürün (iodide of silver)* ışığa karşı olan duyarlılığıdır. Daguerre, ortaklığa Niepce'in 1833'teki ölümünden sonra oğlu Isidore ile devam etmiştir. 1835 yılında Niepce'in helyografilerini ilk kez görmüş ve bu çalışmaları görmek çalışmalarına olumlu bir etkide bulunmuştur. Daguerre'in onu başarıya ulaştıracak olan keşfi ise civa buharını keşfetmesidir. Bu keşfi ile o dönem için kısa sayılan 20 ile 30 dakika arasındaki kısa pozlama süresine ulaşmıştır (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 66-67). Louis-Jacques-Mandé Daguerre'in dageotip adını verdiği yöntemini ifade ettiği bir metni günümüze ulaşmıştır. Bu metinde Daguerre icadı ile ilgili en samimi açıklamalarda bulunmuştur ve yaptıklarını açık bir şekilde anlatmıştır:

¹ Diorama ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Böcekler, B. (2015), "Louis-Jacques-Mandé Daguerre ve Charles Marie Bouton'un Dioraması ve Tarihsel Kökenleri", <https://dergipark.org.tr/tr/pub/std/issue/25851/273893>, Erişim tarihi 11.01.2020.

"Dagerotip, renkli olarak olmasa da geniş ton skalası ile karanlık kutuya ulaşan doğa görünümünün anlık röprodüksiyonundan oluşur. 5 Temmuz 1833'de beklemedik ölümüyle ailesi ve bilimden ayrılan, sanat sevgisi ve sayısız faydalı keşfiyle tanınan Niepce, iz bırakan emeği ve yıllarca süren araştırması ile bu önemli keşfin özünde bulunmaktadır. Sayısız ve sonsuz denemeler ile basit bir karanlık kutu yardımı ile doğanın görüntüsünü elde etmeyi başarmıştır. Ancak onun teçhizatı, gereken keskinliği vermemiştir ve çalıştığı maddeler yeteri kadar ışığa duyarlı değildir, bu yüzden onun çalışması, sonuçları ile şaşırtıcı olsa da ne yazık ki yetersizdir. Ben de çoktan benzer araştırmalar ile meşguldüm. Bu koşullar içindeyken, Niepce ve benim aramdaki iletişim 1826 yılında başladı. Sonuç olarak da keşfi mükemmelleştirmek amacı ile ortaklı kurduk. Bu ortaklığa benim tarafımdan daha keskin ve geniş bir görüntü sağlayan, büyük ölçüde sonraki başarılarımızı da etkileyen geliştirilmiş bir karanlık kutu ile katkı sağladım. Bazı önemli değişiklikleri Niepce'in işaret ettiği, devam eden araştırmaları ile birleştirerek yaptım. Bu görünüşte mutlu son değildi, ...işlem saatler sürüyordu. Bu durumda keşif olağanüstüydü, ancak kullanışlı değildi. ...Başarının bu tarz bir hıza ulaşmakla elde edilebileceğini fark ettim... Bugün size açıkladığım ve kendi ismini verdiğim Daguerreotype, görüntünün keskinliği, tonların geniş yelpazede olması, her şeyin ötesinde detayların keskinliği açısından Niepce'in icadından üstündür. Işığa karşı duyarlılık açısından karşılaştırıldığında ışığa onun icadından yetmiş kat daha fazla duyarlıdır. Gümüş klorür açısından karşılaştırıldığında ışığa yüz yirmi kat daha hassastır (Daguerre, 1980: 11-12)."

Daguerre'in en büyük başarısı kendisinin de belirttiği gibi Niepce'in sekiz saatte elde ettiği görüntüyü daha kısa sürede ve daha net şekilde etme etmesidir. Daguerre, metnine bu konu hakkında daha detaylı bilgi vererek devam etmiştir:

"Doğanın mükemmel görünümünü elde etmek için mevsime ve ışığın yoğunluk derecesine bağlı olarak üç dakikadan otuz dakikaya kadar poz süresinde elde etmek mümkündür. Bu görüntü ışığın Paris'ten daha yoğun olduğu Afrika, İtalya, İspanya gibi yerlerde daha kısa sürede oluşturulabilir. Bu yöntem ile, bir çizim düşüncesi olmadan, kimya ve fizik bilgisi olmadan, birkaç dakika içinde detaylı bir görüntü, pitoresk bir manzara elde etmek mümkündür. Kullanması basittir, özel bir bilgiyi gerektirmez, sadece dikkat ve biraz pratik ile başarıya ulaşılabilir (Daguerre, 1980: 12)."

Daguerre'in bu cümleler ile anlattığı icadı, dünyaya 19 Ağustos 1839 tarihinde Paris Bilimler Akademisi'nde (Academie des Sciences), Francois Arago tarafından duyurulmuştur. Bu tarih, fotoğrafın doğum günü olarak kabul edilir. Arago, Dagerotipi duyurduğu konuşmasında dagerotip yöntemini detaylı olarak anlatmış, bu yöntemin kullanım alanları konusunda Daguerre'in açıklamalarından daha detaylı önerilerde bulunmuştur (Arago, 1980: 15-25). 19 Ağustos 1839 yılında tüm dünyaya açıklanmasından sonra Paris'te birçok ilgili kişi bu icadı denemeye başlamıştır. Deneyenler arasında fizikçiler, kimyagerler, optik aygıt satıcıları ve özel olarak ilgi duyan birçok kişi vardır. Daguerre, icadın Ağustos'taki duyurusundan sonra, dagerotipin tüm aşamalarını anlatan bir kılavuz kitapçık yayımlamıştır. Bu kitabın 1839 yılının sonuna kadar yirmi dokuz baskısı yapılmış ve altı dile çevrilmiştir. Daguerre, diğer yandan her hafta bizzat kendisi yöntemini anlattığı atölyeleri günümüzün de en önemli teknik üniversitelerinden bir tanesi olan Paris'teki Conservatoire des Arts et Metiers'de gerçekleştirmiştir (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 71)

Dagerotip, onun var edildiği yüzey ve elde etme aşamalarındaki uzun süreç sebebiyle özeldir. Dagerotip elde edilme süreci çok uzun olduğu için klasik bir fotoğraf çekme yöntemi değildir. Dakikalarca süren pozlama süreleri ve bu zorlu kimyasal süreci sebebiyle dagerotip yapmak tanımı kullanılmıştır (Hirsch, 2000: 32).

3. DAGEROTİP YAPIMI

Dagerotip birkaç aşamadan oluşan, zor kimyasal aşamaları olan bir tekniktir. Aşamaları şu şekildedir: 1) Gümüş bir plaka, bir sünger taşı ile yüzeyi ayna gibi parlak hale gelinceye kadar parlatılır. 2) Hazır hale gelen gümüş plaka altın rengini alana kadar iyot buharına tutulur. Bu aşama dagerotip elde etmenin en önemli aşamasıdır. Gümüş iyodürün doğru şekilde uygulanması gerekmektedir. Plakanın altın rengini alması gümüş iyodürün doğru uygulandığının kanıtıdır. 3) Bu işlemler neticesinde ışığa karşı hassas hale getirilen plaka bir çerçeve içinde kamera içine yerleştirilir ve pozlanır. Pozlama süreleri günün saatine,

mevsime, havaya göre değişir. Pozlama süresi üç dakikadan otuz dakikaya kadar değişir. 4) Pozlanan plaka, görüntü ortaya çıkana dek sıcak civa buharına tutulur. 5) Gümüş iyodür, iki şekilde plakadan arındırılır. Sıcak tuz solüsyonu ve ya sodyum tüyosülfat solüsyonu gümüşün plakadan arınmasını sağlar. Dagerotip artık hazırdır (Barger ve White, 2000: 1-2) (**Görsel 1**).

Görsel 1: Jacob Byerly, Bir Kadın Portresi, (Portrait of a Woman), 1842-1850, Dagerotip, 8.1x6.8 cm., The J. Paul Getty Museum.

Dagerotip, keşfedilip kullanılmaya başlandığında onun gerçekliği kusursuz ve detaylı bir şekilde kaydetmesi kuşkusuz heyecanla karşılanmıştır. Bu özellikleri sebebiyle daima *doğanın aynası* (Gernsheim, 1991: 23) ve *belleği olan ayna* (Holmes, 1980: 73) olarak tanımlanmıştır. Ancak bu mükemmelliğinin yanı sıra onu uygulayanlar bu plakaları yaparken bazı zorluklarla karşılaşmışlardır. Dagerotipin bu zorlukları ve eksiklikleri 1839 ve 1841 yılı arasında çok önemli teknik gelişmelerin ve iyileştirilmelerin yapılmasına sebep olmuştur, bu eksiklikler giderilmiştir. Bu bağlamda öncelikle dagerotipin eksik olan özelliklerinin belirtilmesi gerekir.

4. DAGEROTİPİN PRATİK OLMAYAN ÖZELLİKLERİ

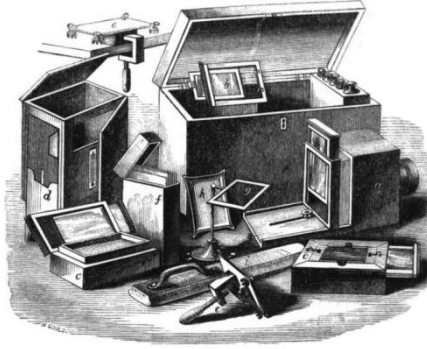
Dagerotipin birinci zorluğu poz sürelerinin uzun olmasıdır. İkinci pratik olmayan özellik görüntünün çok ince bir plaka üzerinde oluşturulması, bu nedenle bu plakaların kırılgan olmasıdır. Plaka temastan uzak tutulmalı ve dikkatlice taşınmalıdır. Daguerre bu sebeple dagerotiplerin darbeden korunması gerektiğini belirtmiştir. Bunun için bu kırılgan yüzeyleri bir kutu içinde saklamak ve ya bir cam altında saklayarak bir yüzeye yapıştırmak gibi bir yol önermiştir. Daguerre, ayrıca dagerotiplerin yüzeyini vernik ve reçine gibi malzemeler ile kaplayıp zarar görmelerini önlemeyi denemiştir ancak bu yöntemler dagerotiplerin solmasına ve yok olmasına sebep olmuştur. (Barger ve White, 2000: 2). Dagerotipin üçüncü eksik özelliği çoğaltılamamasıdır. Bu kırılganlığı ve tek oluşu dagerotipe fotoğraf tarihinde sonrasında eşi benzeri görülmecek olan bir kutu tasarımını da beraberinde getirmiştir (**Görsel 2**). Dagerotipler taşınması, bakılması ve saklanması için özel olarak tasarlanan kırmızı kadife kaplı, altın çerçeveli kutulara konulmuştur ve bir mücevher görünümünde ve değerinde olmuştur (**Görsel 3**). Dagerotipin pratik olmayan bir diğer özelliği renginin olmamasıdır. Renk sorunu dagerotiplere çeşitli yöntemler ile müdahale (*overpainting/hand tint*) ve *altın banyo/yaldızlama* (*gilding*) yapılarak çözülmüştür (Barger ve White, 2000: 2). Dagerotipin bir diğer pratik olmayan özelliği yaklaşık 50 kilo olan ekipmanın ağırlığıdır (**Görsel 4**). Bu malzemenin taşınması çok zordur ve açık havada dagerotip yapmak istenildiğinde bütün bu ekipmanın taşınması gerekir. Bu konu ile ilgili yapılan ilk iş de bu ağırlığın azaltılması olmuştur.

Görsel 2: Dagerotip Kutu, Çerçeve ve Cam Tasarımı.

Görsel 3: Bir Annenin Dört Çoğu ile Birlikte Portresi (Portrait of a mother with her four children), 1845, Dagerotip, The J. Paul Getty Museum.

66.

Görsel 4: Dagerotip Malzemeleri Çizimi, (The apparatus for the Daguerreotype), 1853.

5. İLK DAGEROTİP KAMERALARIN ÖZELLİKLERİ

Daguerre, Niepce gibi iç içe geçen iki kutudan oluşan sürgülü bir karanlık kutu (camera obscura) kullanmıştır. Ön taraftaki kutu mercek içerir, arkadaki kutu bir cam düzeneğine sahiptir ve sürgü yardımı ile ön taraftaki mercekli kısma doğru hareket ettirilebilir. Daguerre tasarladığı kamerayı Parisli optikçi Charles ve Vincent Chevalier'den temin etmiştir. Haziran 1839'dan itibaren bu kameralar Alphonse Giroux tarafından üretilmeye başlanmış ve tüm dünyaya gönderilerek satışına başlanmıştır. Bu kameranın ölçüleri ise şöyledir: Sürgüsü kapalı iken uzunluğu yaklaşık 30 cm. açıkken yaklaşık 51 cm'dir. Yüksekliği yaklaşık 30 cm, genişliği yaklaşık 36 cm.'dir. Daguerre, bu karanlık kutusunda 15x20 cm boyutundaki plakalar kullanmıştır. 1841 tarihine kadar, her kamera dış bükey bir merceğe sahipti. Bu kamera birkaç on yıl boyunca standart oldu. Özellikle stüdyolarda bu kamera kullanıldı. Daha sonra daha hafif ve daha kompakt makineler geliştirildi. Dagerotip yöntemini uygulamak için bu karanlık kutu yeterli değildi. Süreci oluşturan plakaların bulunduğu kutu, iyot ve civa gibi kimyasalların bulunduğu kutular, ispirto lambası,

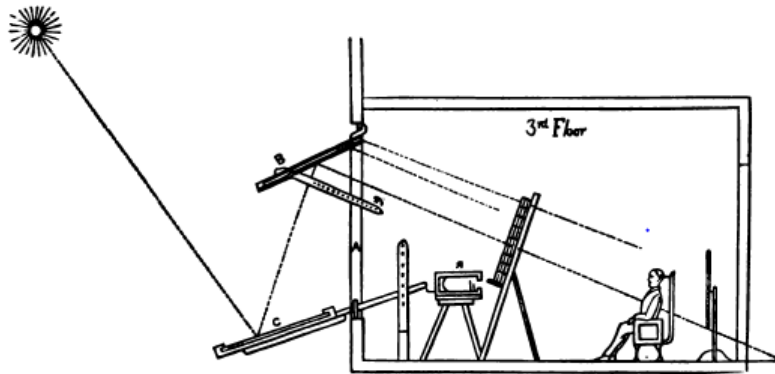
gümüş kaplı plakayı parlatmak için zımpara ve ayrıca çeşitli kimyasallara ait şişeler ve küvetleri de dagerotipi uygulayan kişinin yanında taşıması gerekiyordu (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 73-74).**(Görsel 5)** Dagerotip Kamera ve ekipmanlarının fiyatı da yüksekti. Yaklaşık tutarı 400 franktı ve bu o dönem bir yıllık gelirin büyük bir bölümüne tekabül ediyordu. Dagerotipin icadından sonra bu ağır makineler yerine daha küçük ve daha ucuz kameralar icat edilmiştir. Buna bağlı olarak plakalarda da tüm dünyada bir standart ölçü oluşmuştur. Beş farklı plaka boyutu bulunmaktadır. Bu plakalardan büyük olan mamut/bütün olarak adlandırılır ve 16.5x21.0cm boyutundadır. Bu plakaların kullanımı diğerlerine nazaran daha azdır. Kullanılan plakaların boyutları ise şu şekildedir: yarım plaka 11.4x14.0 cm., çeyrek plaka 8.3x10.8cm., 1/6 plaka 7.0x8.3cm., 1/9 plaka 5.1x6.4cm. (Newhall, 1982: 27).

Görsel 5: Dagerotip Kamera ve Ekipmanlar

6. DAGEROTİPİN TEKNİK GELİŞİMİ

Dagerotipin poz süresini azaltmaya yönelik çalışmalar icadın hemen ardından başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde optik malzemeler satan Alexander S.Wolcott (1804-1844) ve John Johnson (1813-1871) Ekim 1839'da kendi tasarımları olan, ayna sistemi ile çalışan bir kamera üretmişlerdir. 4 Mart 1840 tarihinde New York'ta bir portre stüdyosu açmışlar, 15 Mart 1840'ta üçüncü katta bulunan stüdyolarında caddeden stüdyoya uzanan daha birkaç katlı bir ayna sistemi de kurarak, güneşli günlerde üç dakikadan beş dakikaya değişen poz süresinde portre çekmeyi başarmışlardır. **(Görsel 6)** Kurdukları bu ayna sistemi plakaya daha fazla ışığın girmesini sağlamış ve beş cm uzunluğundaki plakalara (1/9 plaka) portre yapmak çok pratik bir hal almıştır. Bu sistem İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yoğun olarak kullanılmış, portre çekimini kolaylaştırdığı için çok yoğun bir portre üretimi başlamıştır (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 124-125).

Görsel 6: Wolcott'un Stüdyosuna Kurduğu Ayna Sistemini Gösteren Bir Kesit.

İngiltere’de 1840 yılında Richard Beard (1801-1885)’ın dagerotipin patentini alması ile birlikte ülkede icadın tanınması gerçekleşmiştir. Poz süresini azaltma çalışmaları John Frederick Goddard (1795-1866) tarafından yapılmıştır. Goddard, iyot buharına tutulmuş plakayı yeniden bromür ve ya klorür-bromür karışımının buharına tutarak quickstuff adını verdiği Petzval mercek ile birlikte pozladığında plakanın hızını beş ila on kat arttırarak pozlama süresini bir dakikaya indirmiştir. Onun yaptığı bu çalışmayı George W. Prosch tekrarlayarak 1841’de portre için poz süresini yirmi beş saniyeye indirmiştir (Newhall, 1982:29-30). İngiltere’de bu konu üzerine çalışma yapan bir diğer kişi Antonie Francois Jean Claudet (1798-1867)’dir. 1841 yılında poz süresini azaltmak için çalışmış, iyota bromür yerine klorür eklemiştir. Hem Beard hem de Claudet bu çalışmaları sonucunda Londra’daki başarılı dagerotip stüdyolarını işletmişler, binlerce dagerotip çekmişlerdir (Hirsch, 2000: 33).

Bu çalışmaların yanı sıra optik alanındaki teknik gelişmeler de eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Hem görüntünün ters elde edilme sorunu da bu süreçte çözülmüştür 1839 yılında Baron Pierre Armand Seguer’in körüklü makinesi dagerotipin ağır ekipmanlarını 18 kiloya indirmiştir. Paris’te Charles Chevalier ve Noël Marie Paymal Lerebours (1807-1873) elde daha rahat taşınacak kameralar tasarlamışlardır. Plaka büyüklüğüne göre değişkenlik gösteren bu kameralar ve manzara ve portre için farklı tasarlanmış farklı kameralar üretmişlerdir (Marbot, 1987: 24). J. Petzval, optik alanındaki çalışması ile çok hızlı bir mercek üretmiş, 1840 Kasımında bu mercekler P.W.F. Voigtlander firması tarafından satışa sunulmuştur (Frizot, 1998: 40). 1843 yılında, poz süreleri diğer değişkenlere bağlı olarak bir saniye ila iki dakika arasına düşürülmüştür (Marbot, 1987: 24)

Dagerotipteki bir diğer uygulanan teknik dagerotipin tonlarını zenginleştirmek ve poz süresini azaltmak amacı ile yapılan *yaldızlama* (*gilding*) işlemidir. Bu yöntemi Hippolyte Louis Fizeau keşfetmiştir. O da bu yöntemi detaylı olarak anlatır. Onun bu işlemi sonrasında plakalar daha iyi sabitlenmiş, poz süresi kısalmış ve görüntü daha kontrast bir hale gelmiştir. Formüle göre,

“Bir adet baskı için bir bardak saf su içinde bir gram altın klorür, ayrı bir bardak suda ise üç gram sodyum hiposülfüt eritilir. Sodyum hiposülfüt çözeltisi içine altın klorür çözeltisi yavaşça karıştırılır. Bu karışım önce berrak sarı bir renkte olacaktır, daha sonra ise berraklaşacaktır. Ardından bu karışıma deniz tuzu eklenmelidir. Artık bu karışım plakaya uygulanmak için hazırdır. Bu işlem plakanın tel bir çerçeve ile yatay olarak bu solüsyonun içine daldırılması ile oluşturulur. Plaka bu karışıma daldırıldıktan sonra bu karışım gümüş ve civa üzerine çöker. Plakanın siyah yerlerinde var olan gümüş parçacıkları altın ile kahverengiye döner. Yoğunluğu artar. Plakanın beyaz kısımları üzerinde etkili olan civa ise bu karışım ile karşılaşması sebebiyle daha parlak bir beyaza döner. Bu beyaza dönme işleminin adı amalgamation (civa ile başka bir madenin karışması olayına verilen isim)’dur (Fizeau, 1843: 53-54).”

7. DAGEROTİP VE PORTRÉ

Dagerotip dünyaya açıklanırken Daguerre ve Arago tarafından astronomi, mimari, arkeoloji, antropoloji, jeoloji, tıp vs. gibi alanlarda kullanımı önerilmiş ancak portre bu öneriler arasında en sonda yer almıştır. Daguerre de metninde tekniğinin porte için olan yetersizliğini şu cümleleri ile belirtir: “...Portreler bile yapılabilecektir. Sabit olmayan modelin varlığına rağmen, tamamen başarıya ulaşmak için biraz üstesinden gelinmesi gereken zorluklar vardır (Daguerre, 1980: 12).” Ancak şaşırtıcı şekilde en çok uygulama alanı bu zorluğa rağmen portre olmuştur. Daguerre’in vurguladığı üstesinden gelinmesi gereken zorluklar kısa sürede aşılmıştır. Portre, istisnasız tüm dünyada en çok ilgi gören tür olmuştur. Yapılan araştırmalar ve yıllık istatistiklere bakıldığında çekilen her 100 dagerotipten 99 tanesinin portre olduğu görülmektedir (Szarkowski, 1989: 37).

Miles Orwel, *American Photography* adlı kitabında Amerika Birleşik Devletleri’ndeki dagerotip portreleri sosyal kullanım alanlarına göre üç ayrı kategoriye ayırmıştır. Bu kategorilerden ilki *özel* (*private*) portredir. Bu portre, aile ve arkadaşlar arasında kalan, bireyin kendi görünümünü istemesi sonucunda çektiği portredir. Portre dagerotip stüdyosunda çekilir ve ardından kamusal bir sergileme ya da teşhir olmaz. Bu portreler özel fotografik kayıtlardır ve fotoğrafın indeks özelliğinin en güçlü görüldüğü türlerden bir tanesidir. Henüz aile albümünün olmadığı dönemde bireyin evinde sakladığı ve sadece aile bireylerine gösterdiği fotoğraflardır. Bu portreler ile bireyler kendi kişisel tarihlerini yazmaya başlamışlardır. İkinci kategori ise *kamusal* (*public*) portredir. Dagerotip stüdyoları, içlerinde bir de galerilere sahipti. Bu galerilerde operatörün sergilediği ve müdahalede bulunduğu başarılı dagerotipleri sergilenirdi. Büyütülmüş

ve renklendirilmiş portrelerin bu sergilenmesi orta sınıfta bu portreleri elde etme isteği yaratmıştır. Üçüncü kategori *bilimsel (scientific)* portredir. Bu bilimsel portreler, antropoloji, tıp vb. gibi bilimsel alanlarda kullanmak ve tipolojik kayıtlar yapmak için kullanılır (Orvel, 2003: 25-31). Bu portreler anatomik tespitlerden akıl hastalıklarını tespit etmeye kadar fotoğrafın 19. yüzyıldaki kataloglama ve sınıflandırma işlevini gerçekleştirmiştir. Fotoğrafın ansiklopedik niteliği bu portrelerde açığa çıkmaktadır.

7.1. İlk Dagerotip Portreler

Avrupa’da ve Amerika’da ilk portreler 1839 yılının sonbaharında çekilmiştir. Bu portrelerin ortak noktası modelin yüzünün pudra ile kaplanması ve uzun poz süreleri sebebiyle gözlerin çoğunlukla kapalı çıkmasıdır. Samuel F.B.Morse (1791-1872) 1839 yılının Eylül ayında eşi ve kızının dagerotipini yapmıştır. New York Üniversitesi’nin çatısında 10 ila 20 dakika pozlama sonucu gözleri kapalı bir portre elde etmiştir. Bir diğer portre John William Draper (1811-1882)’e aittir. Draper, kız kardeşinin bir portresini çekmiştir. Günümüze Draper’in oğlu Daniel Draper tarafından röprodüksiyonu yapılan kopya dagerotip kalmıştır (**Görsel 7**).

Görsel 7: John Draper, Miss Dorothy Catherine Draper, yakl. 1840.

Fransa’daki ilk portrenin bir Eylül günü Susse Freres tarafından parlak güneş ışığı altında çekildiği bilinmektedir. Bu portre günümüze ulaşmamıştır (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 116). Ekim 1839’da Dr. Alfred Donne (1801-1878) tarafından çekilen bir başka portre bir kadına aittir ve gözleri kapalıdır (Newhall, 1982: 28). Londra’da portre konusunda ilk başarıya ulaşan kişi Antonie Claudet (1797-1867)’dir. O poz sürelerini gösteren bir poz tablosu da yapmıştır. Onun poz tablosu, ışığın şiddetine, günün saatine ve mevsime göre 10 saniye ile 2 dakika arasında değişir (Bu pozlama süreleri Haziranda 10-20 saniye, Temmuzda 20-40 saniye, ağustosta 40-60 saniye, eylülde ise 60-90 saniyedir). Haziran 1841’de profesyonel olarak portre çekmeye başlayan Claudet, bir apartmanın çatısında yer alan cam evinde portreler çekmiştir (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 138-139). Çektiği ilk portrelerden bir tanesi Ada Byron’a ait olmalıdır. Arkadaki doğa manzaralı fon dikkat çekicidir. (**Görsel 8**) Almanya’da Hamburg’da 1842’de stüdyo açan Carl Ferdinand Stelzner ve büyük plaka dagerotipleri ile tanınan Hermann Biow aktif olmuşlardır. İtalyan ressam Stefano Stampa da eşini çektiği dagerotipi ile bilinmektedir (Newhall, 1982: 33).

Görsel 8: Antonie Claudet, Ada Byron'un Dagerotip Portresi, 10.2x8.2 cm., National Museum of American History

7.2. Dagerotip Stüdyoları

Dagerotipin uzun pozlama sürelerine ihtiyaç duyması sebebiyle mekâna olan bir ihtiyaç olmuştur. Bu sebeple birçok dagerotip stüdyosu açılmıştır. Bazı stüdyolar çok büyük başarı sağlamıştır. Stüdyolar, öncelikle Newyork, Boston, Paris, Berlin ve Londra ve İstanbul² gibi büyük kentlerde açılmıştır. Dagerotip stüdyolar için yapıların en iyi ışık alan çatı katları tercih edilmiştir (Newhall, 1997: 44; Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 125,145,136).

Dagerotip, portrenin demokratikleşmesini sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ne bakıldığında, dagerotipin Avrupa'dan daha büyük bir heyecan ile karşılandığı ve Avrupa'ya kıyasla çok daha uzun süre varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Dagerotip, Avrupa'da 1850'lerde son bulmuşken Amerika'da 1860'lara kadar devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin o anki politik, sosyal ve ekonomik durumu bu icadı çok daha içselleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Amerika'da *Daguerreian Journal* adı verilen dergi Kasım 1850'de yayımlanmaya başlanmış ve bu icat ile ilgili bilgiler makalelerde paylaşılmıştır. Dernek ve edebiyatta da bu icadın izleri görülmeye başlanmıştır. Uzun sürmesinin bir diğer sebebi ise teknik sebeplerdir. 1850'de icat edilen yaş kolodyona ait cam plakalar uzak mesafelerde sarsıcı demir yolu yolculuğuna elverişli olmamış, bakır plakalar cam plakalara göre demiryollarında daha güvenli şekilde taşınabilmıştır (Font-Reaulx, 2009: 20).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1830'ların sonundaki ilk ciddi ekonomik kriz içinde dagerotip yeni bir iş olanağı yaratmıştır. Dagerotip çekmek isteyenler ya kendi kendilerine öğrenmişler ya da bir kişinin yanına çırak olarak girmişlerdir. Dagerotipi hem çekmek hem de çektirmek çok emek isteyen bir süreç olmuştur. Uzun süren pozlama süreleri insanların bu işlemde çekinmelerine sebep olurken, dagerotipi çeken kişi ise plaka hazırlığından pozlama süresini ayarlamaya kadar birçok iş ile ilgilendikleri için *operatör* olarak adlandırılmıştır (Hirsch, 2000: 32). Dagerotip operatörlerinin sayısı kadınlara oranla fazladır. Ancak hem Avrupa'da hem de Amerika'da kadınlar dagerotip stüdyosu işletmişlerdir. İngiltere'de 1841-1855 yılları arasında faaliyet gösteren 750 dagerotip stüdyosundan 22 tanesini kadınların işlettiği bilinmektedir. Kadınlar dagerotip döneminde dünyanın çeşitli yerlerinde açılan dagerotip stüdyolarında plakaların renklendirilmesi, bitmiş dagerotiplerin çerçeve ve kutulara yerleştirilmesi gibi arka planda sayılacak işlerde de yoğun şekilde çalışmışlardır (Rosenblum, 2010: 42,44). Çünkü iş bölümü bu dagerotip stüdyolarında önemli olmuştur. Broadway'deki bazı büyük dagerotip stüdyolarında dagerotipin uzun işlemi bir iş bölümü ile yapılmıştır. Gelen müşteri öncelikle kaç plaka dagerotip istiyorsa onun ücretini en baştan öderdi. Operatör kendisine bildirilen sayı kadar plaka çekebilirdi. Plakalar *parlatıcı* (*polisher*) ve *kaplayıcı* (*coater*) tarafından hazırlanır ve hazır olarak operatöre verilir. Pozlanan plakalar, civacıya teslim edilirdi. Bu kişi plakayı civa buharına tutarak geliştirirdi. *Yaldızcı* (*gilder*) ise plakaların tonlama banyosunu yapıyordu. Eğer müşteri istemiş ve ekstra ücret ödemiş ise *sanatçı* (*minyatür portre ressamı*) da renklendirme (*overpainting*) ve takı ekleme gibi işlemleri gerçekleştiriyordu. Bu işlemlerden sonraki son aşama ise

² Dagerotip, İstanbul'a da diğer büyük kentler ile aynı zamanda gelmiştir. Fotoğrafın İstanbul'a gelişi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Atay, S. (2002). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafın Başlangıcı", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 15, ss.518-523.

dageoriplerin özel muhafaza kutularına konulmasıydı. Bütün bu işlemlerin ardından dagerotip müşteriye 15 dakika içinde teslim edilebiliyordu. Operatörler bitmiş olan dagerotip plakayı görmüyordu (Hirsch, 2000: 40, Newhall, 1982: 39).

Poz verme işlemi uzun pozlama süresi sebebiyle yüz ifadelerinin gergin ve acı çeker gibi bir hal almasına sebep olmuştur. Bu pozla başın hareket etmesini engelleyen aparatlar ile sağlanmıştır. Bu aparat kimi zaman ayrı olarak başın arkasına yerleştirilmiş, kimi zaman da bir sandalyeye monte edilmiştir (Bajac, 2004: 34). (Görsel 9)

Görsel 9: Poz verirken başın hareket etmesini engellemesi için sandalye arkasına yerleştirilen aparat, The Swiss Camera Museum (Fotoğraf Yazara Ait)

Dagerotiplerdeki pozlar zamanla çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. (Marien, 2014:62). Diğer yandan görülen bir başka özellik de fotoğraflarda aksesuarların kullanımıdır. Bu portreler bireyin *kendini ifade ettiği (self-expression)* alanı yarattığı için bireyler bazı isteklerde bulunabilmiştir. Genel olarak fotoğrafını çektiren kişi statü sahibi, entelektüel, zarif, itibarlı, güzel, zengin ve asil vb. görünmek istemiştir. Stüdyoların dekorasyonları da bu isteklere göre yapılmıştır. Pahalı mobilyalar, sütunlar, kitaplar, çiçekler ve sayısız çeşitli aksesuar bu stüdyolarda yerlerini almıştır. Diğer yandan figürlerin yanına konulan kitap ve sütun gibi aksesuarlar da uzun pozlama süresinde figürün hareket etmesini de engellemiştir. (Görsel 10) Diğer yandan insanlar ilgi alanları ve sevdiklerini bu dagerotiplerde göstermek istemişlerdir. Örneğin bir kimyager kimya malzemeleri ile portresini çektirmek istemiştir. Diğer yandan bir başka kişi kitapları sevdiği için kitaplar ile portre çektirmiş, bir diğer kişi bebeğiyle, bir başkası köpeğiyle kendini belgeletmiştir (Görsel 11). Diğer yandan elinde dagerotip tutup poz verenlerin sayısı da bir hayli fazladır. İnsanlar ölen sevdiklerini dageoriplerini ellerinde tutarak bir kez daha onları ölümsüz kılmışlardır.³

Görsel 10 : Dagerotip Stüdyosunda Kullanılan Fon ve Aksesurlar, The Swiss Camera Museum, (Fotoğraf Yazara Ait)

³ Dagerotip örnekleri için bkz. The J.Paul Getty Museum Online Collection Link, <https://www.getty.edu/art/collection/>

Görsel 11: Dagerotipi yapan bilinmiyor, Oturan Bir Genç Kadın ve Köpeğinin Portresi, (Portrait of a Seated Young Woman and Dog), 1843-1847, The J. Paul Getty Museum.

Postmortem portre de özel portre içinde önemli bir yere sahiptir. *Ölüm sonrası (Postmortem)* portreler 1841 yılında çekilmeye başlanmıştır. Bu portreler ölen kişinin sevdikleri tarafından o kişinin anısını saklamak için çektirilmiş olsa da portreler kimi zaman cenaze merasiminin de bir parçası olarak diğer dagerotiplerden daha fazla kamusal nitelik kazanmıştır.⁴ Postmortem portreler, çeşitli tasarımlarda karşımıza çıkmaktadır. Günümüze gelen farklı bir örnekte aynı dagerotip kutusu içinde bir yaşlı kadının sol tarafta postmortem portresi yer alırken diğer yanda ise yaşarken çektiği bir portre yer almaktadır (**Görsel 12**).

Görsel 12: Dagerotipi Yapan Bilinmiyor, Vefat eden Yaşlı Bir Kadının Portresi, (Elderly woman deceased), 1845-1855, 9,3 x 16,2 cm. The Victoria and Albert Museum.

Portre fiyatlarına bakıldığında, yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. 1841 yılında Fransa'da Claudet'in poz sürelerini azaltması sebebiyle çok yoğun bir dagerotip üretimi gerçekleşmiştir. Birçok dagerotip stüdyosunun açılması sebebiyle ilk yıl 15-30 frank arası olan ücret, zamanla 2-3 franka kadar düşmüştür (Marbot, 1987: 25) 1844 yılında Berlin'de ¼ plaka dagerotip iki talere (gümüş sikke) çekiliyordu, bu da Berlinli bir marangozun 1845'de iki haftalık ücreti demektir. (Frizot, 1998: 42). Zamanla fiyatlar ucuzlamıştır, 1850'lerde dagerotip fiyatları bir doların altına kadar düşmüştür (Newhall, 1976: 63).

Stüdyo sayıları da bir hayli çoktur. Paris'te 1844 yılında 12 adet, 1851 yılında 54 adet stüdyo varken, (Marbot, 1987: 25) New York'ta ise 1846 yılında 16 olan stüdyo sayısı 1853 yılında ise 100'ün üzerine çıkmıştır (Frizot, 1998: 43) Kentlerde yer alan stüdyolardan bir tanesi Boston'da stüdyo açan Albert Sands Southworth (1811-1894) ve Josiah Johnson Hawes (1808-1901)'dir. Daguerre'in öğrencisi Francois Gouraud (1808-1847)'dan dagerotipi öğrenen ikili 1843 ve 1861 yılları arasında stüdyolarında her aşamaları kendilerinin gerçekleştirdiği portreler üretmişlerdir. Albert Sands'ın kardeşi Nancy Niles Southworth (1820-1895) da bu stüdyoda çalışmıştır. Nancy Niles, stüdyoya gelen kadın müşterilerle

⁴Postmortem portre ile ilgili olarak bkz. Betty Ann Guyonn "Postmortem Photography", *Encyclopedia of Nineteenth Century Photography*, Hannavy, J. (Ed.), New York: Taylor Francis Group s.1164-1167.

ilgilenmiş, dagerotiplerin renklendirilmesi içinde çalışmıştır. Elit kesime hizmet veren bu stüdyoda büyük plakalara da çekimler yapmışlardır. Günümüze bu stüdyodan ulaşan birçok portre bulunmaktadır (**Görsel 13**). Gelin portreleri, çocuk portreleri, grup portreleri ışık ve renk açısından mükemmel bir tekniğe sahiplerdir (Johnson, Rice, Williams, 2010: 78-84).

Görsel 13: Southworth&Hawes, Albert Sands Southworth, 1845-1850, Dagerotip, 8.3x7 cm., Metropolitan Museum Of Art.

Ancak büyük kentlerde oturmayanlar da dagerotipten yoksun kalmamıştır. Kırsalda yaşayan insanların istekleri de gezici dagerotip stüdyoları ile karşılanmıştır. Bu stüdyolar 1839 yılının sonunda ortaya çıkmıştır. Dagerotip, hem Amerika'nın hem de Avrupa'nın kırsalında yaşayan insanlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde çoğunluğun yaşadığı kırsala *Dagerotip Arabaları* (*Daquerreotype Saloons*) olarak adlandırılan, bir at arabasının arkasına kurulan karanlık odaları ile gezici dagerotipçiler kısa süreliğine yerleşmiştir. O bölgelerdeki halkın portre isteklerine cevap vermişlerdir. Hem Avrupa'da, hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde kırsalda yaşayan insanlar dagerotipe büyük ilgi göstermişlerdir. Gezin dagertipçiler fotoğraf stüdyolarının olmadığı ve taleplerin de çok yoğun olduğu yerlerde yer almışlardır. Bu dagerotipçilerin o bölgeye gelişleri yerel gazetelerde ilanlar ile ya da el ilanları ile halka duyurulmuştur (Newhall, 1976: 70).

7.3. Dagerotiplerde Üzerine Resmetme (Overpainting) ve Renklendirme (Handtinting)

Dagerotip renkli olmaması bu konuda bir teknik geliştirilmesine sebep olmuştur. Dagerotip yönteminin siyah beyaz görüntü vermesi, özellikle portre alanında resimden gelen alışkanlıkla renkli portrelere alışık olan izleyici için yadırgayıcı olmuştur. Dagerotip, çok detaylı bir görüntü üretim tekniği olduğu için gerçeklikteki tüm kusurları yansıtmıştır. Yüzdeki kırışıklıklar ve lekeler olduğu gibi görülmüştür. Dagerotipleri renklendirme fikri Johann Isenring tarafından 1839 yılında ortaya atılmıştır (Henisch ve Henisch, 1993: 92). Londra'da 1841 yılında ilk profesyonel fotoğraf stüdyosunu açan Richard Beard da dagerotip üzerine renklendirme yapan ve patent alan ilk kişilerdendir. Beard bir şablon ile dagerotipleri renklendirme yöntemini önermiştir (Barger ve White, 2000:39) Francois Arago, dagerotiplere yapılacak müdahalelere karşı çıkmış ve bu müdahalelerin dagerotipe zarar verdiğini, doğasına aykırı olduğunu belirtmiştir. Arago güzel bir görüntüyü el ile renklendirmeyi, bir kelebeğin kanadına rötuş yapmaya (Arago, 1980: 20) benzetmiştir. Ancak onun bu karşı çıkışlarına rağmen dünyanın her yerinde müdahaleler yaygınlaşmıştır. Renklendirme yapmanın iki yöntemi bulunmaktadır. Birincisi dagerotip yüzeyin şeffaf bir vernik ve ya yapıştırıcı ile sıvanması, bir şablon yardımı ile bu pigmentlerin yüzey üzerine serpilmesi şeklinde yapılanıdır. İkinci yöntem ise pigmentin içine *arap zamkı* (*gum arabic*) gibi suda çözünebilen bir yapışkan malzemeyi eklemek ve tutunması artık kolay olan bu karışımı plaka üzerine devetüyü fırçalar ile yüzey üzerine direkt uygulanmasıdır (Claudet, 2008: 322). Dagerotipleri üzerine müdahale iki farklı yoğunlukta gerçekleştirilmiştir. Bir tanesi *üzerine resmetme* (*overpainting*) (Barger ve White, 2000: 140), diğeri ise *renklendirme* (*handtint*)tir. Üzerine resmetme, fotoğrafın yüzeyine yoğun bir boya uygulanması işlemidir. Yoğun uygulamalarda fotoğraf boyanarak adeta resim haline gelir (**Görsel 14**). Handtint overpainting'in içinde yer alan ancak küçük rötuşlar olarak adlandırılacak müdahalelerdir (Barger ve White, 2000: 94), Bazı pastel tonların eklenerek renklendirmelerin ve eklemelerin yapıldığı müdahale türüdür. Örneğin yanaklara uçuk pembe ve ya resmin herhangi bir yerini bir renge boyama gibi. (**Görsel 15**)

Görsel 14: Kedileri ile Birlikte Sekiz Kişilik Bir Ailenin Portresi, (Portrait of a Family of Eight and a Cat), 1846, The J. Paul Getty Museum.

Görsel 15: Evli bir Kadının Portresi, (Portrait of a married woman with styled coiffure, seated), 1850, Renklendirilmiş Dagerotip, The J. Paul Getty Museum.

Fotoğraf, icat edildiği günden itibaren resim ve resim geleneğinden ve onun formlarından yararlanmıştır (**Görsel 15-16**). Yararlandığı bu gelenekten bir tanesi de minyatür portreler (portrait miniature)dir (Newhall, 1982: 32). Minyatür portreler (**Görsel 17, 18**) birkaç cm boyutunda/çapında olan fildişi üzerine resmedilen portreler idi. Bu resimleri yapanlar minyatür portre ressamı olarak adlandırılmıştır (Barratt ve Zabar, 2010). Minyatür portreler dışında 1770-1830 yılları arasında başka bir portre şekli olan ve oldukça moda olan silüet portreler ve fizyonatrstlar vardı. Dagerotip, bütün bu portrelerin yerini almıştır (Gernsheim, 1991: 25).

Görsel 16: Dagerotipi Yapan Bilinmiyor, Bir Adamın Portresi, (Vignetted Portrait of a Man), 1850, The J. Paul Getty Museum.

Görsel 17: Alexander Cooper, Elizabeth'in Portresi, (Portrait of Elizabeth (1618-80), Minyatür Portre, 1640-1650, 4,5x3,9 cm., Rijksmuseum Amsterdam.

Görsel 18 : Daniel Bruninx, Bir Adamın Portresi, (Portrait of a Man), Fildişi Üzerine Suluboya, Minyatür Portre 1761, 4 x 3.6 x 1,5 cm., Rijksmuseum Amsterdam.

Dagerotipler üzerine renklendirmeleri fotoğraftan önce minyatür resimler yapan ve fotoğrafın icadı ile işsiz kalan bu minyatür ressamaları gerçekleştirmiştir. Çünkü yapılacak olan renklendirme bir hayli dikkat isteyen bir işti ve bunu el becerisi olan, daha önceden renk ve kompozisyon bilgisi olan kişilerin yapması gerekli idi. Bu minyatür ressamalarının bazıları fotoğrafçı olmayı seçerken bazıları ise dagerotipleri renklendirerek hayatını kazanmaya devam etmiştir (Gernsheim ve Gernsheim, 1955: 149,169).

Dagerotipler renklendirilirken takılar da eklenmiştir. Takı ekleme işlemi iki şekilde uygulanmıştır. Bunlardan birincisi fotoğraflardaki kişilerin üzerilerindeki düğme, kemer, yüzük, küpe, kolye bilezik aksesuarları altın renkli boya ile altın görünümüne dönüştürmektir. Diğer bir uygulama ise portreyi çektiren kişinin takı ve aksesuarı yoksa bunu boyamak ve kazımak yöntemi ile ekleme yöntemidir. Bazı dagerotiplerde bu takı ekleme işlemi devetüyü fırçalar ile boyama yöntemi ile değil sivri uçlu bir tıg ile plakayı kazıyarak, üzerinde bir çizik ile plakanın gümüş renginin ortaya çıkmasını sağlayarak oluşturulmuştur (Claudet, 2008: 322).

Renklendirmelerin yapıldığı birçok Dagerotip örneği günümüze ulaşmıştır. En erken örnekler 1840'lara, dagerotipin icadından hemen sonraya denk gelir. Amerikalı dagerotipçi John Plumbe Jr (1809-1857)'ye ait olan *Portrait of a Young Woman Holding a Flower* (*Çiçek Tutan Bir Genç Kadının Portresi*) nde birkaç renk ve takı müdahalesi mevcuttur. Kadının elinde tuttuğu çiçek açık pembe renge boyanmıştır. Sağ eline taktığı iki yüzük altın renkli boya ile vurgulanmışken sol koluna dairesel madalyona sahip bilezik eklenmiştir. (**Görsel 19**) Boynunda ise kolye olmadığı halde uzun bir kolye eklenmiştir. Boynuna taktığı yakayı birbirine bağlayan düğmenin üzerine altın renkli boya ile bir madalyon çizilmiştir (**Görsel 20**) ayrıca kadının yanakları ve dudakları uçuk pembe boya ile renklendirilmiştir.

Görsel 19: John Plumbe Jr., Çiçek Tutan Bir Genç Kadının Portresi, (Portrait of a young woman holding a flower), 1840-1842, Renklendirilmiş Dagerotip, , The J. Paul Getty Museum.

Görsel 20 : John Plumbe Jr., Çiçek Tutan Bir Genç Kadının Portresi, Detaylar.

7.4. Bir Mücevher Olarak Dagerotip Portre

Dagerotip portrelerin bir kullanım şekli ise onları takı haline getirmektir. Dagerotiplerin kırılğan ve gizli doğası, yüzük, kolye, madalyon, bilezik ve kemer tokaları gibi kişisel takılarda kullanılabilmesini sağlamıştır. Bu tasarımlar fotoğraf stüdyoları ve kuyumcular tarafından yapılmıştır (Taylor, 2008: 1085).

Fotoğrafların takıların içinde yer almasının sebebi ise fotoğrafın, anma, saklama ve yas tutma ile ilgili olan ilişkisinden ileri gelmektedir. Susan Sontag *Fotoğraf Üzerine* adlı kitabında fotoğrafın bir yaslı bir sanat olduğunu vurgular (Sontag, 2008: 32). Fotoğrafın yas tutma ve anma içinde de Victoria Dönemi İngiltere'sinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Fotografik mücevherin popüler hale gelmesi Kraliçe Victoria döneminde gerçekleşmiştir. 1850'lerde John Benjamin Dancer (1812-1887) mücevherlere küçük fotoğrafların yerleştirilme esasına dayanan *mikrofotografi* icat etmiştir. Bu sistemde mikroskopik görüntü mücevher içine yerleştirilir, özel bir büyüteç merceğe sahip minyatür dürbün ile bakıldığında görülebilir. Dancer, Kraliçe Victoria için de Prens Albert'in bir fotoğrafının yer aldığı bir yüzük tasarlamıştır Kraliçe, eşi Prens Albert 1861 yılında öldükten sonra onun fotoğraflarının bulunduğu çeşitli takıları bir yas tutma simgesi olarak kullanmıştır ve bu davranış o dönem İngiltere'sinde popüler hale gelmiştir. 1861 ve 1880 yılları arasında madalyon ve broşlarda fotoğraf sıklıkla kullanılmıştır. (Henish ve Henish, 1993: 140).

19. yüzyıldan günümüze ulaşan bu tarz örnekler bulunmaktadır. Bu örneklerden bir tanesi bir broştur. Genç bir kadının dagerotipinin yer aldığı bu broş kapaklı bir tasarıma sahiptir (**Görsel 21**). Broşun kapağı ve kapağın iç kısmı altın içeren doğal kaya parçalarının cilalanması ile elde edilmiştir. Altından yapılmış olan çerçevesinde s kıvrımlı süslemeler yer almaktadır (<http://collections.vam.ac.uk/item/O299120/locket-brooch-unknown/>). Kapak açıldığında ise sağda dagerotip portre göze çarpar.

Görsel 21: İçine Dagerotip Yerleştirilmiş Broş, (Locket Brooch), yaklaşık 1850, Victoria and Albert Museum.

Dagerotipler takılar içinde bazen saç ile birlikte yer alır. 19. yüzyılın ortasında, saç ölen kişinin ardından o kişiyi en çok hatırlatan nesne olarak karşımıza çıkmaktadır. Yok olan bedenden geriye kalan ve zor bozulan yapısı ile saçlar fotoğrafların yanında yerlerini almıştır. Saç, uzaktaki kişiyi hatırlamanın en güçlü unsurlarından birisi olarak görülmüştür (Batchen, 2004: 65). Bu aksesuarların tasarımları da çeşitlilik göstermektedir. Bu örneklerden bir tanesi bir erkek portresinin yer aldığı oval şekilli bir kolye ucudur. 1840-1860 tarihleri arasına tarihlenmektedir. Kim tarafından yapıldığı günümüzde bilinmemektedir. Dagerotip tekniği ile çekilmiş olan yaklaşık 6 cm çapındaki portre önüne yerleştirilen bir cam ile koruma altına alınmıştır. Kolye ucunun arkasında fildişi malzemeli zeminin üzerinde adama ait olan bir tutam saç yer almaktadır (<http://collections.vam.ac.uk/item/O201080/daguerreotype-unknown>) . Bu iki örnek de tasarımları ile minyatür portrelerin tasarımını ve estetiğini devam ettirirler (Görsel 22).

Görsel 22: İçine Dagerotip Yerleştirilmiş Oval Kolye Ucu, Ön ve Arka Kısım 1840-1860, Victoria and Albert Museum.

8. DAGEROTİP: GİZLİ-KIRILGAN VE ÇİFT KARAKTERLİ

Dagerotip tekniği ve onun yapısı günümüz fotoğraf tarihçi ve kuramcıları tarafından yorumlanmaktadır. Bu yorumlar dagerotipi anlamak ve fotoğraf tarihi içindeki farkının ayırdına varmak için önemlidir. Kuşkusuz fotoğraf bir tekniktir. Ancak onun sahip olduğu teknik özellikler ve onu oluşturan maddenin yapısı onun kullanım alanlarını belirlediği gibi kendine özgü bir durum da yaratır. Kuşkusuz fotoğraf tarihindeki her tekniğin özel bir kullanım şekli ve o tekniğin kendine özgü özellikleri vardır. Ancak dagerotipin kendine has özelliklerinin yanı sıra özel kılan bir diğer şey onun ilk olmasıdır. Geoffrey Batchen, dagerotipin yapısal özellikleri ve kullanım şekli üzerinde dikkat çekici yorumlarda bulunmuştur. Dagerotipin niteliklerini ve izleyici ile olan ilişkisini *Each Wild Idea* (Batchen, 2001) adlı kitabında yorumlamıştır. Batchen sözlerinin başında çok önemli bir konuya dikkat çeker. Bu da fotoğraf tarihi kitaplarının dagerotipin yapısı, varlığı ve niteliğine dair olan yorumların ve çözümlemelerin eksikliği (Batchen, 2001: 60). Gerçekten de dagerotip kitaplarda çoğunlukla mekanik bir görüntü üretme aracı olarak

ele alınmıştır. Ona dair yorumlar çok azdır. Batchen'e göre dagerotip bir deneyim sunmaktadır. Onun başlıca özellikleri kırılğan, çok yönlü, ağır ve çift karakterli olmasıdır: Ona göre dagerotip sahip olduğu tüm özellikler ile bir fotoğraftan daha fazlasıdır, o bir "deneyim"dır. *"fotoğrafın fiziksel bir varlık, bir obje olma durumunu en güçlü yaşatan teknik dagerotiptir."* Ardından, dagerotipin kırılğanlığının ona özel saklama tasarımlarının geliştirildiğini anlatır:

"Dagerotip, ince bir bakır plaka üzerine oluşturulduğu için çok kırılğan ve dayanıksızdır. Bu özelliği sebebiyle ona dokunulamamıştır. Bu sebeple, cam bir bariyer ile ona dokunulması önlenmiş, çok özel kumaşlar olan ipek ve kadife kumaş ile kaplı deri kutularda muhafaza edilmiştir. Bazı örneklerde dagerotiplerin bir kitap gibi tasarlandığı görülür, sedef gibi aksesuarların bu kutuları süslediği görülür (Batchen, 2001: 60)."

Batchen'e göre, dagerotipin ikinci özelliği çok yönlü olmasıdır. *"dagerotipler onu yapanlar tarafından çok yönlü objeler olarak düşünülmüşlerdir. Dagerotipin içi ve dışı vardır. Tamamı düşünüldüğünde metal, cam, ahşap ve deri bir aradadır (Batchen, 2001: 60)."* Ona göre dagerotipin bir diğer özelliği ağır olmasıdır. Bütün bu malzemeler onun ağır olmasına sebep olur. Bu ağırlık da onun *hatıra/anı (memorial)* işlevini de artırır (Batchen, 2001: 60). Bir diğer özelliği ise bir albüm içinde diğer fotoğraflarla bir arada olmak yerine elde bakılmak için tek olarak tasarlanmış olmasıdır:

"Dagerotiplerin birçoğu elde bakılmak için yapılmıştır. Ve ölçüleri de buna göredir. Dagerotipe bakmak için İzleyici bir dagerotipin kutusunun küçük kopçasını kaydırıp dagerotip kutusunu açtığında içerideki gerçek görüntü ile karşılaşır. Altın renkli çerçeve ile çerçevelenmiş olan bu görüntü, izleyici karşısına ayna gibi çıkar ve izleyici aynı anda kendi yüzü ile karşılaşır. Bakan kişi kendi yansımasını görürken porteyi de inceler. (Batchen, 2001: 61)."

Batchen ardından dagerotipin çift karakterli yapısını şu cümlelerle vurgular:

"Fotoğrafın o çift karakterli yapısını, negatif ve pozitif olma durumunu aynı anda üzerinde taşır. Gümüş plakaya, pozitif görüntüyü görebilmek için 45 derecelik bir açıdan bakılması gerekmektedir. Bu sebeple dagerotipi görünür hale getirebilmek için el ve göz aynı anda çalışmalıdır. Onun bu özelliği onun maddeselliğinin (materiality) farkına varmamızı ve hissetmemizi daha çok sağlar. Dokunmak üzere tasarlanmış olan dagerotipler de bize dokunur. Dokulu yüzeyleri ile bizim gözeneklerimizi sıyrır geçerler. Hem görme hem de dokunma sonucu dagerotip algılanır. Parlatılmış gümüş yüzey, dagerotipte gestalt deneyimi yaşatır (Batchen, 2001: 61)."

Timm Starl A New History of Photography adlı kitapta Dagerotipin bir başka çift karakterli niteliğine değinmiştir: *"Dagerotipin çoğaltılamaması onun özel niteliği olmasının yanında eksikliğidir.....Dagerotip bir zanaat olduğu için onun bu durumu endüstri devriminde bir anakronizmdir....dagerotip endüstri devriminde bir anakronizm yaratmıştır. Çünkü bir zanaattır. ... denilebilir ki, dagerotipler fotoğraf tarihinin elyazmalarıdır (Starl, 1998: 50)."*

Michel Frizot, A New History of Photography adlı kitapta dagerotipi en iyi tanımlayan kelimenin bilimsel olduğunu vurgular (Frizot, 1998: 51). Kuşkusuz dagerotip her alanda kullanılmıştır. En önemli özelliği bir belge olmasıdır. Arkeolojinin bilim dalı haline gelmesinde fotoğrafın rolü büyüktür. Amerika'da keşif gezilerinde bir bilimsel belge olarak kullanılmıştır.

Robert Hirsch da dagerotipi *bilginin muhafaza edildiği fiziksel bir kutu* olarak tanımlar. Ve şöyle devam eder:

"...Kutu olması sebebiyle üç boyutludur, ancak içinde iki boyutlu bir görüntüyü muhafaza eder. Dagerotip bir fotoğraf gibi görünmez ve hissettirmez. Fotoğrafın elde edildiği gibi yapılmaz. ... En sıradan nesne bile onun parlak gümüş yüzeyi sayesinde güzel görünmüştür. ...dagerotipin zarif mükemmelliği, efemeral yapısı, ışıltısı, mücevhere benzeyen özelliği onun büyüklü bir gerçeklik hissi uyandırır (Hirsch, 2000: 27)."

9. SONUÇ

Dagerotip, 19. yüzyılda yapılan en büyük keşiflerden bir tanesidir. Optik, fiziksel ve kimyasal olarak elde edilen ve isteyen herkesin uygulayabildiği bu fotografik görüntü elde etme yöntemi hayatın her alanında değişikliğe ve devrime sebep olmuştur. Kuşkusuz Niepce'in helyografisi dünyanın ilk fotoğrafıdır ancak Daguerre kendi adını verdiği bu yöntemini insanlığa hediye etmiştir. Kalotip gibi eş zamanlı olarak var olan tekniklerin yanında dagerotip daha gerçekçi bulunarak (Marien, 2014: 56) daha çok kullanım alanına sahip olmuş, bir yandan bilimlerin yardımcısı olurken diğer yandan bir başka büyük başlangıça sebep olmuştur. Bu da isteyen herkesin kendi portresine sahip olmasıdır. Kuşkusuz batı sanatında portre yaptırma geleneği vardır ancak ayrıcalıklı sınıfa ait olan pahalı bir türdür. Dagerotip ile herkes bunu yaptırma şansına sahip olmuştur. Bu portrelerde bireylerin kişisel hayatlarına dair izler de yer almıştır. Günümüzdeki gördüğümüz görsel kişisel tarih yazımı dagerotip portreler ile başlamıştır. Daguerre, 1839'da icadını tanımlarken bir cümlesinde şöyle demektedir: “*Dagerotip ile birlikte herkes kalesinin, sayfiye evinin, her türlü koleksiyonunun görünümünü elde edebilecektir (Daguerre, 1980: 12).*” Dagerotipi uygulayan herkes kendi özel hayatına dair birçok dagerotip çekmiştir. Ancak bu icadı uygulamayan ve bir dagerotip stüdyoya giden bireyler kendilerini ifade edecek eşyalar ile stüdyoların yolunu tutmuşlardır. Bu kişiler öncelikle kendi görünümüne sahip olurken diğer yandan da daha önceden kaybettikleri yakınlarından kalan izlerle, çok sevdikleri kedi ve köpekleriyle sonsuzluğa kalmak istemişlerdir. Diğer yandan aynı Daguerre'in belirttiği gibi kebek koleksiyonları, arkaik hesap makineleri, kitapları ve çiçekleri ile dagerotip çektiren birçok kişi olmuştur. Herkes aynı günümüzdeki gibi daha zeki, daha donanımlı, daha süslü ve daha zengin gözükme istemiştir. Bu sebeple dagerotipler en parıltılı takıların eklendiği görseller olmuştur. Diğer yandan Kodak dönemindeki sadece mutlu anların belgelendiği enstantane fotoğraf dönemine kadar (West, 2000: 148) sürecek olan bir başka gelenek başlamıştır. Bu da *ölüm sonrası (postmortem)* fotoğraf geleneğidir. Bu portreler ile insanlar sevdiklerinin bir başka boyutu ile baş başa kalmışlar, evlerinde bir rölik değeri verdikleri fotoğrafları özenle saklamışlardır (West, 2000: 148). Diğer yandan bir takı olarak da dagerotip insanların bedenleri üzerinde, bir takı olarak kendine yer bulmuştur. Özetle dagerotip portreler, henüz fotoğraf albümlerinin olmadığı bir dönemde fotoğraf türünün en içten, en gizli, en hüzünlü, en naif ve en güzel örnekleri olarak hem özel hayatların tarihinde hem de *vernaküler (vernacular)* fotoğraf tarihinde ayrı bir önem ve değere sahiptir.

KAYNAKÇA

Arago, D.F. (1980). “Report”, (Ed.Trachtenberg, A.), Classic Essays on Photography, Leete's Island Books, New Haven.

Atay, S. (2002).“Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafın Başlangıcı”, Türkler Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt: 15, ss. 518-523.

Baldwin, G.(1991). Looking at Photographs A Guide to Technical Terms, The J. Paul Getty Museum Publishing, London.

Barger, M.S., White W.B.,(2000). The Daguerreotype: Nineteenth Century Technology and Modern Science, Hopkins University Press, Baltimore and London.

Barratt C.R.& Lori Zabar L. (2010). American Portrait Miniatures in the Metropolitan Museum of Art, Yale University Press, New Haven and London.Erişim Linki: <https://books.google.com.tr/books?id=YHKOX40qL7EC&printsec=frontcover&dq=portrait+miniature&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwi5p9rBhc3oAhWE26QKHQGvCeoQ6AEIRzAD#v=onepage&q=daguerreotype&f=false>, Erişim 05.01.2020.

Batchen, G. (1999). Burning with Desire: The Conception of Photography, MIT Press, London.

Batchen, G. (2001). Each Wild Idea : Writing, Photography, History, MIT Press, London.

Batchen, G.(2006). Forget Me Not: Photography and Remembrance, Princeton Architectural Press, New York.

Böcekler, B. (2015).“Louïs-Jacques-Mandé Daguerre ve Charles Marie Bouton'un Dioraması ve Tarihsel Kökenleri”, Sanat Tarihi Dergisi Cilt/Volume: XXIV, Sayı/Number:2 Ekim/October 2015, ss. 139-160,

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/std/issue/25851/273893>, Erişim tarihi 05.01.2020.

Brown, R.W. (2001). “*Daguerre, Louis-Jacques-Mandé*”(Ed.John Powell), Biographical Dictionary of Literary Influences: The Nineteenth Century, 1800-1914, ss. 111, Greenwood Publishing Group, London.

Claudet, L. (2008). “Colouring By Hand”, (Ed.Hannavy, J.), Encyclopedia of Nineteenth Century Potography, ss.322-323, Taylor Francis Group, New York.

Daguerre, L.J.M. (1980). “Daguerreotype”, (Ed.Trachtenberg, A.), Classic Essays on Photography, Leete's Island Books, New Haven.

Fizeau, H.L., (1843), Fixing by The Chloride of Gold, (Ed.Lerebours, N.P), Treatise on Photography Containing the Latest Discoveries and Improvements Appertaining to the Daguerreotype, , ss.53-54, London, Erişim Linki:

[http://www.cdags.org/wpcontent/uploads/Lerebours,%20N.P.%20\(1843\)%20A%20Treatise%20on%20Photography.pdf](http://www.cdags.org/wpcontent/uploads/Lerebours,%20N.P.%20(1843)%20A%20Treatise%20on%20Photography.pdf), Erişim tarihi: 03.01.2020

Frizot, M. (1998). A New History of Photography, Könemann Publishing, Köln.

Gernsheim, H., Gernsheim, A. (1955). The History of Photography From the Earliest Use of The Camera Obscura to the Beginning of The Modern Era, Oxford University Press, London, New York.

Gernsheim, H. (1991). Creative photography : Aesthetic trends, 1839-1960, Dover Publications, New York.

Gynn, B.A. (2008). “Postmortem Photography”, (Ed.Hannavy, J.), Encyclopedia of Nineteenth Century Potography, ss.1164-1165-1166-1167, Taylor Francis Group, New York.

Hirsch, R., (2000), Seizing the light : A History of Photography, McGraw-Hill, London.

Johnson, W., Rice M., Williams C. (2010). A History of Photography, From 1839 to the Present, The George Eastman House Collection, Köln, London.

Marbot, B. (1987). “The New Image Takes Its Steps 1839-1850”, (Ed. Lemagny, J.C.& Rouillé, A.), A History of photography : Social and Cultural Perspectives, Cambridge University Press, New York 1987.

Marien, M. W. (2014). Photography: A Cultural History, Laurence King Publishing, London.

Newhall, B. (1982). The History of Photography: from 1839 to the Present, The Museum of Modern Art Publishing , New York.

Newhall, B. (1997). The Daguerreotype in America, Dover Publications, New York.

Orvell, M. (2003). American Photography, Oxford University Press, Oxford.

Pinson, S. C. (2008), “Daguerre, Louis Jacques Mandé (1787–1851)”, Encyclopedia of Nineteenth Century Photography, ss. 363-366, Routledge, Taylor & Francis Group, New York.

Reaulx, D.F.,(2009). “Daguerreotype”.(Ed. Françoise Heilbrun), A history of photography : the Musee d'Orsay collection, 1839-1925, ss.15-37, Flammarion Publishing, Paris.

Sontag, S. (2008). Fotoğraf Üzerine , (Çev. Reha Akçakaya), Altıkkırkbeş Yayınları, İstanbul.

Szarkowski, J. (1989). *Photography Until Now, Museum of Modern Art, New York.*

Taylor, M. “Photographic Jewellery”, (Ed.Hannavy, J.), Encyclopedia of Nineteenth Century Potography, ss.1085-1086, Taylor Francis Group, New York.

West, N. M. (2000). Kodak and the Lens of Nostalgia, University Press of Virginia, London. 2000.

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Görsel 1: Jacob Byerly, Bir Kadın Portresi, (Portrait of a Woman), 1842-1850, Dagerotip, 8.1x6.8 cm., The J. Paul Getty Museum. <https://www.getty.edu/art/collection/objects/49944/jacob-byerly-portrait-of-a-woman-american-about-1842-1850/?dz=0.5000,0.5000,0.59>

Görsel 2: Dagerotip Kutu, Çerçeve ve Cam Tasarımı, <https://thefemalegaze.org/portfolio/daguerreotype-defined/>

Görsel 3: Bir Annenin Dört Çoğu ile Birlikte Portresi (Portrait of a mother with her four children), 1845, Dagerotip, The J. Paul Getty Museum, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/57941/unknown-maker-american-portrait-of-a-mother-with-her-four-children-american-about-1845/>

Görsel 4: Dagerotip Malzemeleri Çizimi, (The apparatus for the Daguerreotype), 1853, <http://www.luminous-lint.com/app/image/2365874112346539958443006/raw/>

Görsel 5: Dagerotip Kamera ve Ekipmanlar, <http://www.wetplatewagon.com/camera-daguerre-giroux/>

Görsel 6: Wolcott'un Stüdyosuna Kurduğu Ayna Sistemini Gösteren Bir Kesit.,(Newhall, 1976:26)

Görsel 7: John Draper, Miss Dorothy Catherine Draper, yakl. 1840., Dagerotip, https://www.wikiwand.com/en/John_William_Draper

Görsel 8: Antonie Claudet, Ada Byron'un Dagerotip Portresi, 10.2x8.2 cm., National Museum of American History, https://en.wikipedia.org/wiki/Antoine_Claudet

Görsel 9: Poz verirken başın hareket etmesini engellemesi için sandalye arkasına yerleştirilen aparat, The Swiss Camera Museum (Fotoğraf Yazara Ait)

Görsel 10 : Dagerotip Stüdyosunda Kullanılan Fon ve Aksesurlar, The Swiss Camera Museum, (Fotoğraf Yazara Ait)

Görsel 11: Dagerotipi yapan bilinmiyor, Oturan Bir Genç Kadın ve Köpeğinin Portresi, (Portrait of a Seated Young Woman and Dog), 1843-1847, The J. Paul Getty Museum, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/56437/unknown-maker-american-portrait-of-a-seated-young-woman-and-dog-american-1845-1847/>

Görsel 12: Dagerotipi Yapan Bilinmiyor, Vefat eden Yaşlı Bir Kadının Portresi, (Elderly woman deceased), 1845-1855, 9,3 x 16,2 cm. The Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O1296500/elderly-woman-deceased-daguerreotype-unknown/>

Görsel 13: Southworth&Hawes, Albert Sands Southworth, 1845-1850, Dagerotip, 8.3x7 cm., Metropolitan Museum Of Art, <http://www.luminouslint.com/app/image/048588236046691021640727945/>

Görsel 14: Kedileri ile Birlikte Sekiz Kişilik Bir Ailenin Portresi, (Portrait of a Family of Eight and a Cat), 1846, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/56813/unknown-maker-french-portrait-of-a-family-of-eight-and-a-cat-french-about-1846/?dz=0.5000,0.5000,0.61>

Görsel 15: Evli bir Kadının Portresi, (Portrait of a married woman with styled coiffure, seated), 1850, Renklendirilmiş Dagerotip, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/57920/unknown-maker-american-portrait-of-a-married-woman-with-styled-coiffure-seated-american-about-1850/?dz=0.5000,0.2965,0.90>

Görsel 16: Dagerotipi Yapan Bilinmiyor, Bir Adamın Portresi, (Vignetted Portrait of a Man), 1850, The J. Paul Getty Museum, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/56689/unknown-maker-american-vignetted-portrait-of-a-man-american-about-1850/>

Görsel 17: Alexander Cooper, Elizabeth'in Portresi, (Portrait of Elizabeth (1618-80), Minyatür Portre, 1640-1650, 4,5x3,9 cm., Rijksmuseum Amsterdam, <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/SK-A-4314>

Görsel 18 : Daniel Bruninx, Bir Adamın Portresi, (Portrait of a Man), Fildişi Üzerine Suluboya, Minyatür Portre 1761, 4 x 3.6 x 1,5 cm., Rijksmuseum Amsterdam. <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/SK-A-4784>

Görsel 19: John Plumbe Jr., Çiçek Tutan Bir Genç Kadının Portresi, (Portrait of a young woman holding a flower), 1840-1842, Renklendirilmiş Dagerotip, , The J. Paul Getty Museum, <https://www.getty.edu/art/collection/objects/57972/john-plumbe-jr-portrait-of-a-young-woman-holding-a-flower-american-about-1840-1842/?dz=0.5000,0.5000,0.50>

Görsel 21: İçine Dagerotip Yerleştirilmiş Broş, (Locket Brooch), yaklaşık 1850, Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O299120/locket-brooch-unknown/> Erişim 20.01.2020.

Görsel 22: İçine Dagerotip Yerleştirilmiş Oval Kolye Ucu, Ön ve Arka Kısım 1840-1860, Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O201080/daguerreotype-unknown/>, Erişim 20.01.2020.